

پروژه‌ی ما و ویژگی‌های سرزمین مصر

عبدالمجید معادیخواه

سرانجام یادآوران به این باور رسیدند که باید یاد پاسخ‌گوی یکی از نیازهای اهل تاریخ باشد. بی تردید تاریخ مطبوعات، فصل سرنوشت‌سازی در تاریخ معاصر است؛ چنان که در تاریخ معاصر این سرزمین نیز بخشی از پرسش‌های اساسی به مطبوعات راجع است:

- * چگونه مطبوعات در این سرزمین پدید آمد؟
- * نقطه‌های عطف را در تاریخ مطبوعات چگونه می‌توان طبقه‌بندی کرد؟
- * آسیب‌های مطبوعاتی در ایران دارای چه ویژگی‌هایی است؟
- * در فراز و فرود تاریخ مطبوعات ایران، کدام گفتمان‌ها طبیعی است؟
- * مطبوعات ما از کدام گفتمان‌سازی‌ها آسیب دیده‌اند؟

اگر توفیق یارمان باشد و یاران - به‌ویژه سر دبیر عزیزمان - از عافیت برخوردار باشند، می‌کوشیم تا پاسخ‌گویی پرسش‌هایی از این دست باشیم.

آن چه را از این شماره تا چند شماره به یاد آشنایان تقدیم می‌کنیم، نگاه یا نیم

نگاهی است به فرا سوی مرزهای این سرزمین که بر سرگذشت و سرنوشت مطبوعات اثر گذار بوده‌اند. مصر، بین النهرین و ترکیه را چشم گیرترین سرزمین‌هایی می‌پنداریم که - پیش از اروپا - بستری در تاریخ مطبوعات بوده‌اند. اینک در این شماره سخن از مصر و سرزمین فراغنه است؛ که در آن قلم دارانی با نگاهی معطوف به ایران تولید اندیشه کرده‌اند و آن را در نشریه‌هایی بازتاب داده‌اند.

نمی‌گویم حاصل تلاش یادآوران چنان است که این شماره از یاد آینه‌ای کامل برای تماشای کار آن قلم داران باشد؛ که فراهم شدن چنین آینه‌ای به دانش، بینش و هنری بیش از این‌ها نیازمند است. با این همه، اطمینان دارم که این نخستین گام در چنان راه پر پیچ و خمی، سرآغاز پژوهشی است که به آن نیاز داریم و باید به انجام‌اش اهتمام کنیم. داوری نسبت به موفقیت یادآوران - در این گام - مسئولیتی است بر دوش یاد آشنایان که امیدوارم با مشارکت فعال شان به هر چه کامل‌تر شدن این تلاش کمک کنند.

اینک ناگزیرم نگاه آنان را به بخشی از ویژگی‌های مصر معطوف کنم:

۱- نخستین نکته فراتر از آن‌چه در تاریخ مصر مطرح است، جایگاه ویژه‌ای است که این سرزمین در جغرافیای تاریخ ادیان - به روایت قرآن کریم - دارد. بر این باورم که هیچ سرزمینی را در این نگاه نمی‌توان با مصر مقایسه کرد:

سرزمینی که زادگاه نخستین جنبش اجتماعی به رهبری موسی بن عمران (ع) شده است؛ که برآیند حرکت ادیان و پیامبران پیشین را باید در آن جست و جو کرد.

۲- در تاریخ اسلام نیز مصر نخستین سرزمینی است که در روند توسعه قلمرو خلافت اسلامی به بازی‌های سیاسی آلوده شد.

هر چند که دمشق به سبب حضور آل ابوسفیان کانون دسیسه‌هایی شد که انتقال خلافت اسلامی به سلطنت را در پی داشت، این اما مصر است که شاید به سبب فتح آن به دست عمرو بن عاص، نخستین بازی‌های سیاسی را تجربه کرد. صاحب این قلم در جای جای کتاب «تاریخ اسلام» به ویژه در جلد ۴ آن نکته‌هایی را در این زمینه به قلم آورده‌ام که برای علاقمندان به تفصیل قابل مراجعه می‌باشد.

۳- در نخستین شورش خونین تاریخ اسلام که به قتل خلیفه سوم انجامید، مصر و مصریان را نقشی است که به دشواری می‌توان آن را با دیگر سرزمین‌ها مقایسه کرد.

۴- در داستان عصر و اصلاحات علوی نیز این مصر بود که اگر به عراق - در حمایت از آن اصلاحات - می‌پیوست، بی تردید نقش سرنوشت سازی در پیکار صفین داشت؛ چنان که در پیروزی اصلاحات علوی جای تردیدی نبود. چنین بود که زمینه برای نخستین باج گیری سیاسی در تاریخ اسلام فراهم شد و کاخ سبز، سودا سرایی گردید که در آن خرید و فروش بیعت به بهای سرزمینی ثبت شد! شرح این نکته کلیدی را نیز در جلد ۴ از مجموعه «تاریخ اسلام» به تفصیل آورده‌ام.

۵- فرمانی را که امام علی (ع) برای سردار وفادار خود مالک اشتر - به هنگام سپردن ولایت مصر به او - نوشته‌اند، خود گویای ویژگی‌هایی در آن سرزمین است که شرح آن در این تنگنا نمی‌گنجد.

۶- تلاش معاویه برای پیش‌گیری از رسیدن مالک اشتر به مصر نیز نشان دیگری است از این واقعیت که اگر جناب مالک به مصر می‌رسید، معادلات و موازنه به سود اصلاحات علوی تغییر می‌کرد.

۷- در این جا بر نکته‌های ریز و درشت بسیاری چشم فرو می‌بندم و به همین اشاره بسنده می‌کنیم که: تأسیس حکومت فاطمیان در مصر و نیز داستان یکی از نخستین دانشگاه‌های جهان اسلام در آن سرزمین «الازهر» گویای نکته‌های فراوانی از ویژگی‌های سرزمینی است که دارای نقطه‌های اشتراک مهمی با ایران اسلامی می‌باشد.

نیک می‌دانیم که در برشمردن ویژگی‌های سیاسی و فرهنگی مصر با نگاهی معطوف به ایران، آن چه را از قلم انداخته‌ام بیش از نکته‌هایی است که بر کاغذ آوردم. با این همه، آن چه را با اشاره گذشت در پاسخ به این پرسش سودمند می‌پندارم که:

چرا در این سرزمین قلم دارانی را دل در گرو سرنوشت ایران بوده است و با آرزوی اصلاحاتی در این سرزمین دست به انتشار جریده زده‌اند؟ پرسشی که شاید با مطالعه این شماره یاد بتوان پاسخ مبسوط‌تری برای آن پیدا کرد. ■

شروېشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی